

> PATRIMONI / BOTIGUES TRADICIONALS

LES TENDETES, AMB DIMINUTIU PERQUÈ EREN ESPAIS MOLT MENUTS, OCUPANT L'ENTRADA D'UNA CASA TRADICIONAL, HAN FORMAT PART DE LA VIDA QUOTIDIANA ALS POBLES. LA RELACIÓ ENTRE LES COMPRADORES (QUASI SEMPRE DONES) I ELS PROPIETARIS DE L'ESTABLIMENT, NORMALMENT UN MATRIMONI AJUDAT PELS FILLS, ERA COMERCIAL I TAMBÉ AMICAL. LA RADICAL EVOLUCIÓ DEL COMERÇ HA ELIMINAT AQUESTS ESPAIS QUE EREN TAMBÉ DE CONVIVENCIAL VEÏNAL.

TENDA DE JUSTO OLMO, AMB LA SEUA DONA I LES FILLES MELIN I FINA.

Les “botigues d’ultramarins” a Canals.

> MARCIAL MARTÍNEZ BARBERÀ, MA JOSEP JUAN BALLESTER

Les *botigues d’ultramarins* eren establiments comercials, generalment d’economia familiar, que venien principalment productes alimentaris com ara llegums, dacs, farina, escabetxos, saladures, etc, que es despatxaven generalment a granel, és a dir, sense envasar i al pes. No solien tenir una especialització en un

únic tipus de producte i en això es diferenciaven d’altres establiments com les fruiteries o carnisseries, tot i que en els ultramarins també es podia comprar fruita, verdura, carn, formatge o embotits. També productes de paqueteria com cintes, goma, sedalines, clecs, ganxets i aliments per als animals, segó prim, segó gros.

> PATRIMONI / BOTIGUES TRADICIONALS

TENDA DE JOSE OLMO. D'ESQUERRA A DRETA MALIETA, NIEVES VALLÉS, UNSIÓN LA TORRONA, PURA LA XERNA, JOSE OLMO. DIA DELS PARELLS.

FAÇANA DE LA TENDA DE MARIA ARNAU L'AMBERCOCA.

S'anomenaven d'ultramarins perquè els productes que abans es venien en aquestes botigues solien procedir de territoris d'ultramar, com ara el café, les espècies i altres productes d'importació, però també hi havia productes nacionals, com les salades de Cantàbria i del País Basc, esplèndidament presentades en els recipients de fusta de base redona, anomenats bótes, on estaven les sardines salades perfectament disposades unes al damunt de les altres.

Aquests establiments, normalment de tamany mitjà, es caracteritzaven per tenir un o diversos taulells, tradicionalment de marbre blanc o de fusta.

Els productes a granel es disposaven en paquets de paper d'estrassa enrotllats en forma de con invertit, alguns dels quals fets manualment pel botiguer, i altres productes s'embolicaven fent una pestanya o plec a la part superior.

Hi solia haver instruments per mesurar els productes, per poder servir i distribuir les porcions d'aliments. Els més comuns eren: la balança per fer pesades, algunes de fusta amb cabaços d'espart i altres de ferro amb ganxos a cada costat, on es posaven les lliures de ferro; els molinets de café, els mesuradors d'oli a granel, la més tradicional

balança romana, la bàscula, el pes de plat i el pes més modern. Les mesures de capacitat eren la barcella, la mitja barcella, el mig armut i l'armut. També les peces de ferro fos, des de 10 Kg fins a 50 grams i les més menudes, les onces de bronze, de figura cònica, acoplades unes dins de les altres i totes dins d'un recipient amb tapadora. Les peces de bronze que anaven des dels 20 grams fins a 1 Kg, col·locades dins d'una peça de fusta. Totes elles s'utilitzaven en el pes de plat o, les més grans, en la bàscula.

Les botigueres que no sabien de números, tenien un sistema per a sumar el preu de la compra: anotaven en un paper d'estrassa i amb un llapis la compra feta per les clientes, de la següent manera: una Z, dos quinzets; una ratlla I, una pesseta; dos ratlles II, dos pessetes; tres ratlles III, tres pessetes, quatre ratlles IIII, quatre pessetes; un cercle amb un punt al mig, un duro; un cercle amb un 2 al mig, dos duros; un cercle amb un 3 al mig, tres duros, i així successivament. I a l'hora de traure comptes, sumaven amb els dits de la mà. Les persones, homes o dones, que sabien de números però no sabien fer operacions matemàtiques bàsiques, utilitzaven el llibre *Manual de cuentas ajustadas. Libro sencillo*, i per a les operacions de

> PATRIMONI / BOTIGUES TRADICIONALS

compra-venda aquest altre, *Tablas de reducción de kilos a arrobas valencianas*.

Era costum demanar tanda quan s'entrava a aquestos locals per a establir el torn d'espera, ja que no hi solia haver una cua físicament establerta, i la tanda es demanava als clients que s'esperaven amb la típica frase: "Qui és l'últim-a?". La persona afectada responia i el que acabava d'entrar quedava aleshores atent a l'arribada del següent client.

En la immediata postguerra el govern controlava la distribució d'aliments a través de les cartilles de racionament que assignaven una quantitat d'aliments determinada, segons els membres de cada família, i el botiguer era l'encarregat de fer la comanda al centre d'abastiment i vendre-ho a les famílies, controlat tot per un sistema de cupons.

A partir de finals dels anys 50 s'introduí una novetat, una llibreta que proporcionava el botiguer als clients amb el nom de "cupón regalo comercial". A cada determinada quantitat de diners de compra es donaven uns cupons que s'anaven apegant a la llibreta i quan aquesta estava plena, equivalia a una quantitat i amb ella s'anava a la seu de l'empresa i es bescanviava per articles de tot tipus, especialment objectes per a la llar. Aquest sistema va ser un incentiu per a la venda i va tindre molta acceptació.

Aquests establiments van anar desapareixent a poc a poc dels barris, en aparèixer uns fortíssims competidors, els supermercats i les grans superfícies comercials, que poden vendre els productes a preus més competitius.

En l'actualitat podem trobar aquestos establiments que ofereixen als seus clients un tracte més personalitzat, dins dels edificis dels mercats municipals.

Al nostre poble aquest tipus d'establiments han existit al llarg de tot el segle XX. Al començament es localitzaven en el cas antic i en la Torre, i a mesura que creixia el poble, anaven obrint-se'n de nous en cada barri. Totes les botigues estaven

registrades a l'Ajuntament i tenien la cèdula fiscal a la vista dels clients, perquè era obligatori.

Aquesta és la relació de les botigues d'ultramarrins de Canals, 33 en total, que es coneixen des de finals del segle XIX i al llarg de tot el segle XX:

- La Torre, carrer de Calixte III núm. 16, la tia Josefina Moncho i el seu fill Eliseo.
- La Torre, carrer de Calixte III núm. 53, Rosario Ferrer.
- Carrer de El Salvador (Goleró) núm. 46, Maria Arnau l'*Ambercoca*.
- Carrer de la Sagrada Família núm. 4, la tia Consolació Juan i el seu nebot Ricardo Juan.
- Plaça de la Santíssima Trinitat núms. 13-19, Enrique Roselló.
- Carrer de la Verge del Remei núm. 3, Ricardo Olmo, *Justo*.
- Carrer Nou núm. 18, la tia Luz Vila i el seu fill Ricardo Peiró.
- Plaça de la Vila núm. 2, la tia Maria Esteve la *Talaua*. Posteriorment va passar a Rosario Pla la *Gafarrona* i al seu marit Jose Maria Saurina el *Nardo*.
- Carrer dels Sants de la Pedra núm. 28, les *Ximes Arnaués*.
- Carrer dels Sants de la Pedra núm. 69, el tio Francisco Giménez.
- Carrer dels Sants de la Pedra: Carmen la *Palmera* i els seu marit Pepe Calatayud l'*Estanquer*.
- Carrer dels Sants de la Pedra: Angelita Pla Vila i els seu marit Enrique Guerrero.
- Carrer dels Sants de la Pedra: Enrique Sancho, *Gadea*.
- Plaça de Josefa Fito núm. 10, Vicente Arnau, *Caballero*, i la seua dona Mª Ángeles Pérez.
- Plaça del Mercat núm. 6, la tia Alejandrina.
- Plaça del Mercat núm. 23, la tia Matide Pérez la *Mussola*, també la *Pallera*.

> PATRIMONI / BOTIGUES TRADICIONALS

- Carrer del Mig núm. 1, Ricardo Sancho el *Frare* i la seua dona, Assumpció la *Mussola*.
- Carrer del Mig: Vicente Sancho, *Gadea*.
- Carrer del Mig: José Olmo, *Justo*.
- Carrer del Mig núm. 31, el tio Vicente Montagud el *Gallo* i la seua dona Paca Peiró l'*Ouera*.
- Carrer de La Parra núm. 3, Vicente Galbis.
- Plaça del Calvari núm. 5, Conxeta Juan i el seu marit Ramón Morales, *Fava*.
- Carrer de Méndez Núñez núm. 5, la tia Teresa Olmo la *Carbonera*.
- Carrer de Sant Joan de Déu núm. 24, Justo Olmo, *Justo*.
- Carrer de Sant Fabià núm. 25, la tia Maria Pérez la *Mussola*.
- Carrer de Sant Fabià núm. 22, el tio *Alquiler* i la seua dona Candelària la *Roca*.
- Carrer de La Creu núm. 23, Enrique Sancho el *Frare*.
- Carrer de La Creu: la tia Consuelo la *Sardinera*.
- Carrer de Mariano Benlliure núm. 17, la tia Juana Caro, dona de *Pote*.
- Carrer de Sant Ramón num. 13, Pepe el *Roig*, la seua dona Matilde la *Manyana*, i la seua neboda Margarita Vila.
- Avinguda de Blasco Ibáñez núm. 26, el tio Ricardo Juan el *Roig* i la seua dona Vicentica.
- Avinguda de Blasco Ibáñez núm. 1, el tio Ricardo Vallés el *Blanco* i el seu fill Ricardo.
- Carrer de Fray Matías Ferrer núm. 23, el tio Filiberto.

Hem de fer menció també dels economatós vinculats a les empreses Ferrys i Rodrigo Sancho, que

POSANT A LA PORTA DE LA TENDA DE JOSÉ OLMO. D'ESQUERRA A DRETA EVARISTO COLOMA (XIQUET), GENO VEVA PLA, NIEVES VALLÉS, JOAQUINA, AURORA JUAN, SUNSIÓN MARE DELS GUITARRES. DIA DELS PARELLS.

oferien els productes als seus treballadors a un preu més econòmic que el que era habitual a les botigues. Entre les dues empreses superaven la quantitat de 2000 treballadors, fet que va provocar que les vendes als comerços es ressentiren en gran manera.

Aquest article vol donar a conèixer i fer un xicotet homenatge a estos homes i dones que en el seu establiment, en les seues cases, oferien els productes d'alimentació als seus veïns i al poble en general. Deixar constància de l'existència d'aquest tipus de comerç de proximitat quasi desaparegut, que anava lligat a una època molt crítica i d'austeritat, en què moltes persones no podien pagar al comptat i pagaven a ratlla, és a dir, a terminis, unes vegades a la setmana, altres al mes o quan podien pagar perquè el llaurador havia venut la collita. Els botiguers anotaven a una llibreta els noms dels deutors i la quantitat que es devia fins que podien cobrar el deute.

Cal, per tant, valorar la part més humana i reconèixer la gran tasca que feren en convertir-se en protectors dels veïns, especialment de les famílies més necessitades, a fi que les persones pogueren menjar i viure decentment. I cal dir que també per

> PATRIMONI / BOTIGUES TRADICIONALS

a ells suposava un sacrifici no cobrar de seguida, ja que de vegades podien necessitar un rebals de diners per a comprar i reposar els productes. Van ser la font de supervivència de molta gent i les persones que de forma amable i carinyosa escoltaven les confidències i els problemes de veïnes i veïns.

I no podem acabar aquest article sense fer menció d'un assumpte extremadament important. En l'actualitat, i davant el desastre ecològic

a què hem arribat per l'ús i abús de plàstics per envasar productes, s'està convertint en una qüestió d'emergència reduir l'ús de plàstics que acaben als rius i als oceans, que estan provocant un desastre mediambiental de gran magnitud i que s'ha de solventar amb la col·laboració dels tres actors implicats: consumidors, venedors i administració.

Cal estar conscienciats i tornar, com a usuaris, a utilitzar materials reutilitzables i menys nocius per al medi ambient i, d'alguna manera, recuperar aquest tipus de botigues de les quals acabem de parlar, com ja s'està fent en bastants llocs.

PECES PER MESURAR I PESAR
ELS PRODUCTES A LA VENDA

> PATRIMONI / BOTIGUES TRADICIONALS

PECES PER MESURAR I PESAR
ELS PRODUCTES A LA VENDA

